

BURSA

Teşvik Belgeli Yatırımların Analizi

İçindekiler

1. GİRİŞ.....	2
2. TEŞVİK SİSTEMİ	2
3. 2001-2015 YILLARI ARASINDA VERİLEN TEŞVİK BELGELERİ VE BURSA.....	6
3.1 Belge Sayısı, İstihdam ve Sabit Yatırım Tutarlarına Göre Yatırımlar	7
3.2 Sermaye Türüne Göre Yatırım Teşvik Belgelerinin Dağılımı	10
3.3 Yatırımın Cinsine Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı.....	11
3.4 Destek Sınıflarına Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı.....	12
3.5 Sektörlere Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı	13
3.5.1 Alt Sektörlere Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı.....	14
3.5.2 Belge Sayısı, Yatırım Tutarı ve İstihdama Göre Alt Sektörlerin Büyüklükleri ve Bursa.....	16
3.6 Teşvik Belgeli Yatırımların 5 Yıllık Dönem Değişimleri	20
3.7 Teşvik Belgeli Yatırımların Yıllara Göre Yatırım Büyüklükleri	21
4. SONUÇ	22
5. KAYNAK	23

Hazırlayan: Turgut AKŞEHİR

Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı

Bursa Yatırım Destek Ofisi Koordinatörü

Ocak 2016

1. GİRİŞ

Ekonomik kalkınma ve büyüme politikaları çerçevesinde, ülke çapında uzun yıllardır uygulanmakta olan teşvik ve destekler sık sık revize edilmekte ve bunlara yenileri eklenmektedir. Dünyadaki globalleşmenin getirdiği aşırı rekabet ve sık sık karşılaşılan ekonomik krizler karşısında hükümetler, bu gelişmelere paralel olarak aldıkları ekonomik tedbirleri artırmış, uygulama sahasını genişletmiş ve buna bağlı olarak teşvik ve destek unsurlarını da genişleterek yatırımcıya katkıda bulunmaya çalışmışlardır.

Teşviklerin yatırım çekme hususundaki etkilerini araştıran araştırmalar, diğer koşul faktörlerine göre göre daha az önemli olduğunu ortaya koymuştur. Ülkeler artan rekabetle birlikte bir yarış halinde değişik destek ve teşvikleri artan oranda sunmaya devam etmektedirler.

Destek ve Teşvikler birçok kamu kurumu, Avrupa Birliği'nin çeşitli kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, vakıflar ve çeşitli ülkelerin elçilikleri tarafından sağlanmaktadır. "Türkiye'de Teşvik ve Destekler" mevzuatın sık değişmesi, farklı kurum ve kuruluşlar tarafından verilmesi gibi sebeplerle birçok işletmeci ve yatırımcı tarafından çok iyi bilinmemekte veya takip edilememektedir.

Türkiye, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının oldukça fazla olduğu ve bu dengesizliklerin çeşitli müdahalelerle azaltılmaya çalışıldığı bir ülkedir. İllerin ve bölgelerin Yatırım Teşviklerinden yeterince pay alıp alamadıkları kadar, hangi sektörlerde ve hangi özellikte teşvikler almada öne çıktıkları da önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye'de 2001-2015 döneminde düzenlenen Yatırım Teşvik belgeleri sayılarına, yapıldıkları sektörlerle, istihdam sayılarına, aylara, destek sınıflarına ve yatırım tutarlarına göre Bursa özelinde analiz edilmiştir. Teşvik belgelerinin il bazında sektörlerle göre dağılımından hareketle, illerin hangi tür teşvik belgesi alma konusunda uzmanlaştıkları ve ele alınan dönemde teşvik belgelerinin dağılımından yeterli pay alabilme durumları incelenmiştir. Bursa ilinin sektör çeşitliliği ve buna bağlı olarak rekabetçi bir şehir olma durumu da değerlendirilmiştir.

Çalışmada 2001-2005, 2006-2010 ve 2011-2015 olmak üzere 3 dönem seçilmiş ve bu aralıklardaki değişimler de incelenmiştir.

2. TEŞVİK SİSTEMİ

Türkiye'de istihdamı artırmayı, gelir dağılımındaki ve bölgesel gelişmişlik düzeylerindeki dengesizlikleri gidermeyi hedefleyen, uzun süredir mevzuatımızda değişik şekillerde yürürlükte bulunan ve yatırımları teşvik eden çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır.

Daha çok vergisel teşvik olarak karşımıza çıkan bu düzenlemeler, uzun süre "Yatırım İndirimi" müessesesi olarak, Gelir Vergisi Kanunumuzda yer alırken birçok defalar değişikliğe uğramıştır. Daha sonra bu müessese yürürlükten kaldırılmış ve 2009 yılında Türkiye'de teşvik sistemi yeniden yapılandırılmıştır. Üç yıl boyunca yürürlükte kalan sistem, karşılaşılan yeni ekonomik ihtiyaçlar ve uygulamadaki aksaklıkları dikkate alacak şekilde ve artırılan destek unsurları ile 2012 yılında yeniden düzenlenmiştir.

Türkiye'nin yeni Yatırım Teşvik Programı, 15 Haziran 2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile yürürlüğe girmiş; Kararın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar da 2012/1 sayılı Tebliğ'de tanımlanmış ve böylece yeni teşvik sisteminin yasal altyapısı tamamlanmıştır.

Yeni teşvik sisteminden beklenen amaçlar; kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler doğrultusunda tasarrufların katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirilmesi, üretim ve istihdamın artırılması ve uluslararası rekabet gücünü artıracak, araştırma – geliştirme içeriği yüksek bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlar ile stratejik yatırımların özendirilmesidir. Ayrıca uluslararası doğrudan yatırımların artırılması, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve kümelenme ve çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi hedeflenmektedir.

Yeni teşvik sisteminde “genel”, “bölgesel”, “büyük ölçekli” ve “stratejik” yatırımlar olmak üzere dört farklı kategoride teşvik unsuru yer almaktadır.

Kalkınma Bakanlığı'nın 2011 yılında gerçekleştirdiği yeni Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Çalışması doğrultusunda 4 bölgeye ayrılmış olan eski sınıflandırma 6 bölgeye çıkarılmıştır. (Harita 1) Yatırımcılar, birinci bölgeden altıncı bölgeye doğru gittikçe artacak, özellikle 6. Bölgede yer alan az gelişmiş iller, desteklerden daha fazla yararlanacaklardır.

Harita 1: Yeni Bölge Sınıflamasına Göre İllerin Haritası

Teşvik unsurlarından gümrük vergisi muafiyeti, katma değer vergisi istisnası, vergi indirimi teşviki, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri ve faizi desteği; daha önceki teşvik mevzuatında da yer alan ve halen uygulanmaya devam eden teşviklerdir. Bununla birlikte, gelir vergisi stopajı ve sigorta primi işçi payı desteği ile KDV iadesi teşviki yeni teşvik unsurlarıdır.

Yeni sistemin en temel farkı, 2009 yılında yapılan eski teşvik düzenlemesinde yer alan üç ana kategorideki desteğe dördüncü bir kategori olarak stratejik yatırımların ilave edilmesidir. Bundan önceki hiçbir teşvik sisteminde yer verilmeyen, tüm sektörleri pozitif etkileme potansiyeli bulunan eğitim, ulaştırma gibi yatay alanların her bölgede stratejik yatırımlar olarak desteklenmesine yeni teşvik paketi kapsamında öncelik verildi.

Stratejik yatırımları teşvik ile Ekonomi Bakanlığınca çalışılan Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) çerçevesinde, cari açığın azaltılması amacıyla ithalat bağımlılığı yüksek ara malları ve ürünlerin üretimi ve uluslararası rekabet gücünü artırma potansiyeline sahip AR-GE içeriği yüksek, yüksek teknolojlili ve yüksek katma değerli stratejik öneme haiz yatırımları teşvik amaçlanmaktadır. Yeni teşvik sisteminde en kapsamlı teşvikler stratejik yatırımlara sağlanmıştır. Stratejik yatırımlar, bölge ayrımı yapılmaksızın belirtilen teşvik unsurlarından yararlanabilecektir. Yeni düzenlemede stratejik yatırımların, yatırım maliyetlerinin yaklaşık %70'i desteklenmiş olacaktır.

Yeni teşvik paketindeki bir diğer kritik değişiklik, bazı yatırımların “öncelikli yatırımlar” olarak sınıflandırılmasıdır. Ulaştırma, test merkezleri ve eğitim yatırımlarına öncelik verilerek, Türkiye'nin rekabet gücünü kalıcı olarak arttırması beklenen alanlarda gelişme kaydedilmesi amaçlanmaktadır. Öncelikli Yatırımlar Türkiye'nin neresinde olursa olsun 5. Bölgede uygulanan teşvik oranlarından faydalanabileceklerdir. Bu yatırımlar 6. bölgede ise bu bölgeye özgü daha avantajlı teşviklerin uygulanacağı ayrıca belirtilmiştir.

Teşvik unsurlarından gümrük vergisi muafiyeti, katma değer vergisi istisnası, vergi indirimi teşviki, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri ve faizi desteği; daha önceki teşvik mevzuatında da yer alan ve halen uygulanmaya devam eden teşviklerdir. Bununla birlikte, gelir vergisi stopajı ve sigorta primi işçi payı desteği ile KDV iadesi teşviki yeni teşvik unsurlarıdır.

Yeni sistemde yatırımcılar, yatırım dönemindeki tüm faaliyetlerinden elde ettikleri kazancı vergi indirimine konu edebilecekler ve mevzuatta belirtilen oranlar dahilinde hesaplanacak yatırıma katkı tutarları kadar, vergi indiriminden yatırım döneminde de yararlanılabileceklerdir.

Yeni sistemle getirilen önemli bir farklılık da; organize sanayi bölgelerinde, sektörel işbirliğine dayalı veya ar-ge ürünlerinin üretimine yönelik yatırımların bir alt bölgedeki avantajlı oranlardan faydalanacak olmasıdır.

Büyük ölçekli yatırımlar için gerekli asgari yatırım miktarı son düzenleme ile aşağı çekilmiştir.

Yeni Teşvik Sisteminin uygulamasını T.C. Ekonomi Bakanlığı yürütmektedir.

3. 2001-2015 YILLARI ARASINDA VERİLEN TEŞVİK BELGELERİ VE BURSA

Analize başlamadan önce teşvik belgeli yatırımların genel durumunu onar yıllık süreler içerisinde gösterdiği değişimleri T.C. Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulama Dairesi Başkanlığından elde edilen verilerin genel görünümünü yorumlama ve analiz açısından derleme gereği duyulmuş olup veriler hem tablolarda rakamsal hem de grafiklerde ilk bakışta görsellikle anlaşılabilir çabasıdan dolayı özetlenmiştir.

Çalışmada 01.01.2001 - 31.08.2015 tarihleri arasında düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kullanılmış olup, sonraki gösterimlerde yıl olarak kullanım yapılacaktır. Tablo ve veriler genelde ilk beş ve son beş ili gösterecek ve Bursa ile birlikte Türkiye verilerini bir arada sunacak şekilde tasarlanmıştır. Böylece yıllar ve dönemler içerisinde farklılık arz eden gelişmelerin ve eğilimlerin gösterilmesi hedeflenmiştir.

3.1 Belge Sayısı, İstihdam ve Sabit Yatırım Tutarlarına Göre Yatırımlar

Tablo 1’de Türkiye’de 2001-2015 yılları arasında düzenlenen teşvik belgeleri sayısı, buna bağlı öngörülen toplam yatırım tutarları ve istihdam edilmesi düşünülen kişi sayısı verilmektedir. Türkiye’de bu yıllar arasında 48.363 Yatırım Teşvik Belgesi düzenlenmiştir. Tabloya göre Bursa ili belge sayısına göre İstanbul’dan sonra 2’ci sırada yer almaktadır. Yine Bursa, belge sayısı, istihdam ve sabit yatırım tutarlarını içeren her üç parametrede de ülke toplamının % 5’i oranında pay almaktadır.

Tablo 1: 01.01.2001 - 31.08.2015 Tarihleri Arasında Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeleri

01.01.2001 - 31.08.2015 Tarihleri Arasında Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeleri							
Yatırımın Yeri	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam	Yatırımın Yeri	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyon TL)	İstihdam
ADANA	914	28.248	53.056	KAHRAMANMARAŞ	813	9.159	32.474
ADIYAMAN	316	2.690	11.353	KARABÜK	107	1.079	3.976
AFYONKARAHİSAR	544	3.114	13.760	KARAMAN	244	3.243	10.626
AĞRI	132	968	4.322	KARS	100	713	2.293
AKSARAY	291	2.932	13.051	KASTAMONU	262	1.770	9.150
AMASYA	213	1.400	5.549	KAYSERİ	935	7.045	32.558
ANKARA	2.133	21.606	92.958	KIRIKKALE	138	2.265	3.530
ANTALYA	1.699	19.267	128.639	KIRKLARELİ	297	5.462	11.393
ARDAHAN	31	641	616	KİRŞEHİR	110	3.105	3.495
ARTVİN	101	2.179	1.525	KİLİS	85	304	1.805
AYDIN	575	6.468	26.677	KOCAELİ	1.558	30.421	70.935
BALIKESİR	672	7.133	20.137	KONYA	1.990	9.092	49.018
BARTIN	78	2.165	4.325	KÜTAHYA	327	2.732	12.197
BATMAN	360	1.247	21.680	MALATYA	496	4.517	22.726
BAYBURT	36	191	610	MANİSA	1.134	12.634	49.636
BİLECİK	254	2.937	14.400	MARDİN	446	4.934	16.785
BİNGÖL	114	1.506	3.780	MERSİN	998	7.341	22.506
BİTLİS	166	798	5.492	MUĞLA	719	5.440	31.176
BOLU	225	2.397	18.257	MUHTELİF İLLER	298	53.062	25.987
BURDUR	242	881	5.702	MUŞ	141	1.429	4.706
BURSA	2.599	24.192	114.391	NEVŞEHİR	271	836	5.818
ÇANAKKALE	304	7.065	11.428	NİĞDE	307	1.374	8.637
ÇANKIRI	174	2.460	9.468	ORDU	337	2.234	13.394
ÇORUM	264	1.361	10.010	OSMANIYE	254	3.614	8.187
DENİZLİ	1.011	6.034	27.934	RİZE	131	1.051	3.596
DIYARBAKIR	680	2.983	22.268	SAKARYA	606	8.383	31.208
DÜZCE	430	2.781	22.126	SAMSUN	503	5.391	15.818
EDİRNE	146	986	4.627	SİİRT	113	2.061	5.561
ELAZIĞ	353	2.824	7.895	SİNOP	119	1.585	4.973
ERZİNCAN	171	4.037	4.369	SİVAS	474	2.539	12.723
ERZURUM	287	2.483	6.493	ŞANLIURFA	683	3.341	32.860
ESKİŞEHİR	534	6.612	25.592	ŞIRNAK	135	1.073	3.518
GAZİANTEP	1.925	14.902	61.397	TEKİRDAĞ	1.397	15.235	62.323
GİRESUN	224	1.896	6.044	TOKAT	300	1.735	10.658
GÜMÜŞHANE	106	829	2.141	TRABZON	388	2.835	9.437
HAKKARİ	65	326	1.457	TUNCELİ	55	233	820
HATAY	657	10.772	19.058	UŞAK	284	1.462	7.155
İĞDIR	88	275	2.393	VAN	313	1.483	8.738
İSPARTA	302	2.044	7.841	YALOVA	226	4.302	14.536
İSTANBUL	7.895	73.569	296.154	YOZGAT	208	1.231	6.617
İZMİR	2.444	32.226	90.525	ZONGULDAK	306	6.196	13.024
TÜRKİYE	48.363	543.361	1.896.073				

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

Tablo 2’de Belge sayılarına göre ilk ve son 5 il verilmiştir. Bursa ili, 2.599 belge sayısı ile Türkiye’de 2. sırayı alarak yatırımlarda ne kadar cazip bir bölge olduğunu göstermiştir. Beklenildiği üzere ilk 5 sırada ülkenin nüfus ve gelişmişlik bakımından önde olan illeri yer almıştır. Fakat son 5 ile bakıldığında Batı Karadeniz Bölgesinde yer alan Bartın ili göze çarpmaktadır.

Tablo 2: Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeleri Sayısına Göre İlk ve Son 5 İl

Belge Sayılarına Göre (2001-2015)			
İlk 5 İl		Son 5 İl	
Yatırımın Yeri	Belge Adedi	Yatırımın Yeri	Belge Adedi
İSTANBUL	7.895	ARDAHAN	31
BURSA	2.599	BAYBURT	36
İZMİR	2.444	TUNCELİ	55
ANKARA	2.133	HAKKARİ	65
KONYA	1.990	BARTIN	78
Türkiye	48.363	Türkiye	48.363

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

Teşvik Belgeli yatırımların sabit yatırım tutarlarına bakıldığında ise Bursa ili yine ilk 5’te yer almaktadır. Tablo 3’te öne çıkan husus, belge sayısında ilk 5 sıralamasında yer almayan Kocaeli ve Adana illerinin listeye girmesi ve rakamsal olarak büyük yatırımları çekebilmeleridir. Son 5 listesine baktığımızda, Bayburt, Tunceli ve Hakkari yine listede yer almaktadır.

Tablo 3: Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeleri Yatırım Tutarlarına Göre İlk ve Son 5 İl

Sabit Yatırım Tutarlarına Göre (2001-2015)			
İlk 5 İl		Son 5 İl	
Yatırımın Yeri	Sabit Yatırım (Milyon TL)	Yatırımın Yeri	Sabit Yatırım (Milyon TL)
İSTANBUL	73.569	BAYBURT	191
İZMİR	32.226	TUNCELİ	233
KOCAELİ	30.421	İĞDIR	275
ADANA	28.248	KİLİS	304
BURSA	24.192	HAKKARİ	326
Türkiye	543.361	Türkiye	543.361

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

Yatırımlarda istihdam sayıları göz önüne alındığında Bursa ili 114.391 kişi istihdam ile ülke sıralamasında 3’üncü sırada yer almaktadır. İstihdam tablosunun (Tablo3) öne çıkan illerinden biri ise, son yıllarda turizm yatırımları ile öne çıkan Antalya ilidir. Son 5’ bakıldığında ise yine Bayburt, Ardahan, Tunceli ve Hakkari gibi illerin tabloda yer bulduğu görülmektedir.

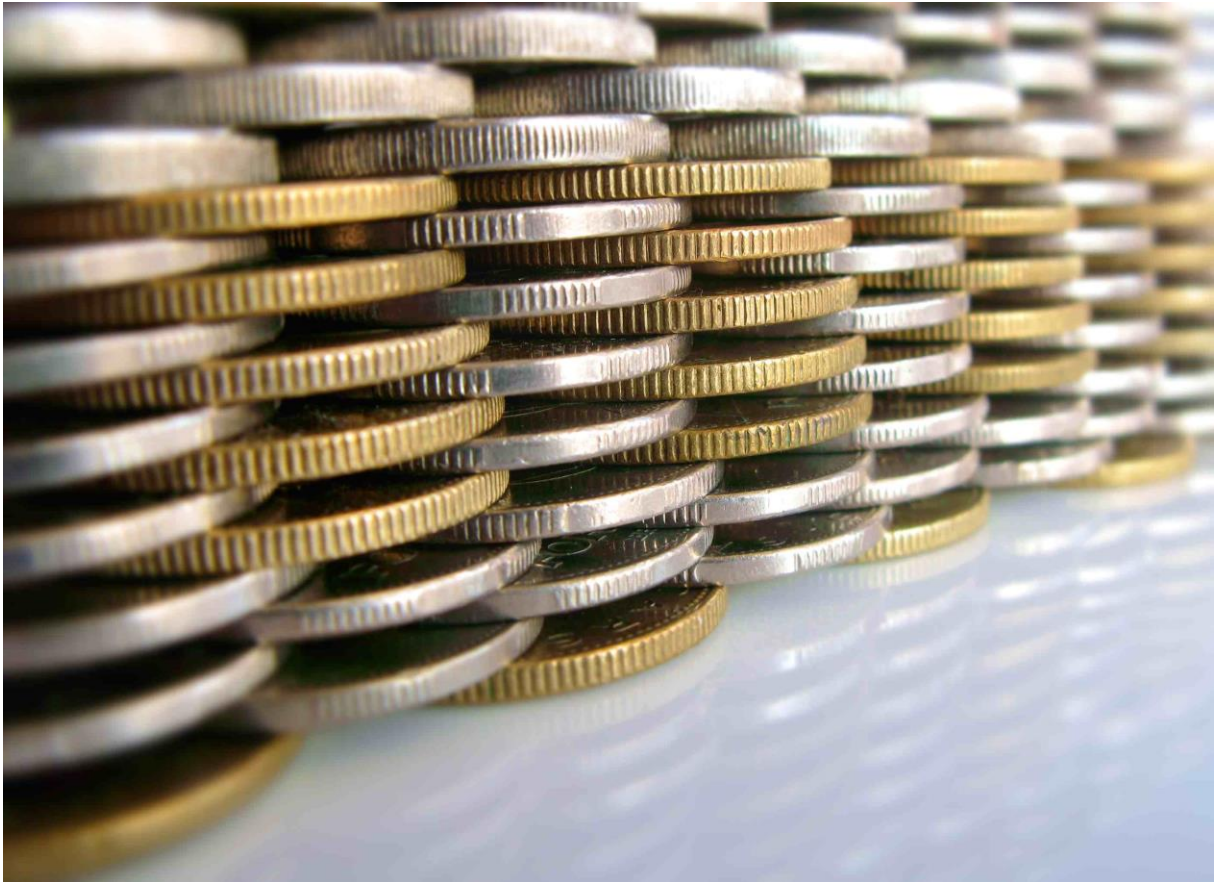
İncelenen 3 durumda da teşvik belgesi sayısı diğer parametreleri aynı doğrultuda etkilemektedir. Farklı durumu ortaya çıkaran husus ise, belli bir zaman dilimine has belli bir ilde büyük yatırımların

yapılması ve bazı illerde hizmet yoğun sektörlerin yatırımlarda öne çıkmasıdır. Bu bağlamda Kocaeli ili büyük yatırımları, Antalya ili ise hizmet yoğun yatırımları alan iller olarak tanımlanabilir.

Tablo 3: Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeleri İstihdam Sayılarına Göre İlk ve Son 5 İl

İstihdam Sayılarına Göre (2001-2015)			
İlk 5 İl		Son 5 İl	
Yatırımın Yeri	İstihdam	Yatırımın Yeri	İstihdam
İSTANBUL	296.154	BAYBURT	610
ANTALYA	128.639	ARDAHAN	616
BURSA	114.391	TUNCELİ	820
ANKARA	92.958	HAKKARİ	1.457
İZMİR	90.525	ARTVİN	1.525
Genel Toplam	1.896.073	Genel Toplam	1.896.074

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

3.2 Sermaye Türüne Göre Yatırım Teşvik Belgelerinin Dağılımı

Sermaye türlerine göre Teşvik Belgeleri değerlendirildiğinde, Bursa Yabancı sermayeli yatırımların istihdam sayılarına göre 40.287 kişi ile Türkiye’de 1. Durumdadır. Sabit yatırım tutarlarına göre 2. sırada ve teşvik belgesi sayısında da 3.’cüdür. Bu değerler Bursa ilinin İstanbul ile birlikte yabancı yatırımcılar açısından en fazla tercih edilen yatırım yeri olduğunu göstermektedir. Tablo 4’te ilgi çekici husus Adana ve Sakarya illerinin belge listesine girememelerine karşın istihdam ve yatırım tutarı listelerine girebilmeleridir.

Tablo 4: Yabancı Sermayeli Teşvik Belgelerinin Dağılımı (İlk 5)

Yabancı Sermayeli Teşvik Belgelerinin Dağılımı (2001-2015)					
Belge Sayısına Göre İlk 5 İl		Yatırım Tutarına Göre İlk 5 İl		İstihdam Sayısına Göre İlk 5 İl	
Yatırımın Yeri	Yabancı Sermayeli Belge Sayısı	Yatırımın Yeri	Yabancı Sermayeli Sabit Yatırım (Milyon TL)	Yatırımın Yeri	İstihdam Kişi Sayısı
İSTANBUL	484	KOCAELİ	11.966	BURSA	40.287
KOCAELİ	345	BURSA	11.748	İSTANBUL	39.052
BURSA	259	İSTANBUL	9.015	KOCAELİ	29.283
İZMİR	235	ANKARA	4.045	ADANA	22.979
TEKİRDAĞ	153	SAKARYA	3.443	İZMİR	15.435
TÜRKİYE	2.867	TÜRKİYE	116.406	TÜRKİYE	262.108

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

En az yabancı yatırım çeken illere gelince Ardahan, Bayburt, Tunceli, Karabük ve Şırnak’tan oluşan iller grubu hiç yabancı yatırım alamamışlardır. Daha sonra gelen grupta ise Kırşehir, Bartın, Bitlis ve Ağrı gibi iller ise sadece 1’er yabancı yatırım alabilmişlerdir.

Tablo 5: Yabancı Sermayeli Teşvik Belgelerinin Dağılımı (Son 5)

Yabancı Sermayeli Teşvik Belgelerinin Dağılımı (2001-2015)					
Belge Sayısına Göre Son 5 İl		Yatırım Tutarına Göre Son 5 İl		İstihdam Sayısına Göre Son 5 İl	
Yatırımın Yeri	Yabancı Sermayeli Belge Sayısı	Yatırımın Yeri	Yabancı Sermayeli Sabit Yatırım (Milyon TL)	Yatırımın Yeri	İstihdam Kişi Sayısı
ARDAHAN	0	ARDAHAN	0	ARDAHAN	0
BAYBURT	0	BAYBURT	0	BAYBURT	0
TUNCELİ	0	TUNCELİ	0	TUNCELİ	0
KARABÜK	0	KARABÜK	0	KARABÜK	0
ŞIRNAK	0	ŞIRNAK	0	ŞIRNAK	0
TÜRKİYE	2.867	TÜRKİYE	116.406	TÜRKİYE	262.108

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

3.3 Yatırımın Cinsine Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı

Teşvik Belgeli Yatırımlar cinslerine göre Komple Yeni Yatırım, Tevsi (Kapasite artırımı) Yatırım, Modernizasyon Yatırımları, Entegrasyon ve Ürün Çeşitlendirme Yatırımları olarak 5'e ayrılmaktadırlar. Bununla birlikte bu çalışmada Modernizasyon Yatırımları, Entegrasyon ve Ürün Çeşitlendirme Yatırımları birlikte ele alınarak Diğer Yatırımlar adı altında kullanılmıştır. Bu durumun sebebi T.C. Ekonomi Bakanlığı verilerinin bu şekilde düzenlenmiş olmasıdır.

Yatırımın cinslerine bakıldığında Tablo 6'da Bursa ili yine ilk sıralarda yer almakta fakat sadece komple yeni yatırımlar sıralamasında 6. durumdadır. Bu durum bize yatırımlar açısından zaten cazip olan Bursa'nın mevcut olan yatırımları büyütme ve modernize etmekte olduğunu göstermektedir. Yeni yatırım alma konusunda ise yine cazip olmakla birlikte ivmesinde bir azalma olduğunu göstermektedir. Tabloda yer almamakla birlikte yatırım tutarlarına bakıldığında da aynı durum bari şekilde görülmektedir. BURSA 7.116 milyon TL yatırım ile Diğer Yatırımlarda 1.'ci durumda fakat 7.029 milyon TL yatırım ile Komple Yeni Yatırımlarda 10. sıradadır.

Tablo 6: Yatırımın Cinsine Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı (İlk 5)

Yatırımın Cinsine Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı (2001-2015)					
Komple Yeni Yatırım İlk 5 İl		Tevsi Yatırımlar İlk 5 İl		Diğer Yatırımlar İlk 5 İl	
Yatırımın Yeri	Komple Yeni Yatırım Belge Sayısı	Yatırımın Yeri	Tevsi Yatırımlar Belge Sayısı	Yatırımın Yeri	Diğer Yatırımlar Belge Sayısı
İSTANBUL	3.767	İSTANBUL	3.059	İSTANBUL	1.069
ANKARA	1.182	BURSA	1.214	BURSA	402
ANTALYA	1.180	İZMİR	903	İZMİR	365
İZMİR	1.176	KONYA	791	GAZİANTEP	282
KONYA	1.050	GAZİANTEP	736	ANKARA	279
TÜRKİYE	28.165	TÜRKİYE	13.910	TÜRKİYE	6.288

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

En az yatırım alan iller yine benzerlik göstermekle birlikte, Komple Yeni Yatırım cinsi yatırımların sayılarının arttığı göze çarpmaktadır. Tüm alanlarda son 5'e giren Ardahan, Hakkari ve Bayburt illeri bu sınıflamada da en arkada yer almaktadırlar.

Tablo 7: Yatırımın Cinsine Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı (Son 5)

Yabancı Sermayeli Teşvik Belgelerinin Dağılımı (2001-2015)					
Komple Yeni Yatırım Son 5 İl		Tevsi Yatırımlar Son 5 İl		Diğer Yatırımlar Son 5 İl	
Yatırımın Yeri	Komple Yeni Yatırım Belge Sayısı	Yatırımın Yeri	Tevsi Yatırımlar Belge Sayısı	Yatırımın Yeri	Diğer Yatırımlar Belge Sayısı
ARDAHAN	28	ARDAHAN	0	BAYBURT	0
BAYBURT	34	ARTVİN	0	HAKKARİ	1
TUNCELİ	47	BAYBURT	2	ARDAHAN	3
BARTIN	59	KARS	2	TUNCELİ	3
HAKKARİ	61	HAKKARİ	3	BİNGÖL	3
TÜRKİYE	28.165	TÜRKİYE	13.910	TÜRKİYE	6.288

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

3.4 Destek Sınıflarına Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı

Yatırım Teşvik Sistemimiz Destek Sınıflarını; Bölgesel Yatırımlar, Büyük Ölçekli Yatırımlar, Genel Yatırımlar ve Stratejik Yatırımlar olmak üzere 4'e ayırmaktadır. Yatırımlar destek sınıflarına göre farklı unsurlardan farklı oranlarda faydalanmaktadır.

Bölgesel Yatırımlar; her il için önemli olarak belirlenmiş ve belli asgari şartları içeren sektörlere yapılan yatırımlardır. İller için farklı sektörler ve farklı yatırım tutarları söz konusudur.

Büyük Ölçekli Yatırımlar; mevzuatla belirlenmiş 12 yatırım konusunu içeren yatırımlardır. İstenen asgari yatırım büyüklüğünden dolayı bu adı almışlardır.

Stratejik Yatırımlar; teşvik sisteminde belirlenen kriterlere sahip, ithalat bağımlılığı yüksek ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar olarak nitelendirilmiştir. Stratejik yatırımlar için yatırım konuları spesifik olarak belirlenmemiştir. Bunun yerine stratejik yatırımlar için kriterler konmuştur.

Genel Yatırımlar; teşvik konusu olarak genelde sınırlandırılmamış ve en az teşvik unsuru ve oranlarından faydalanabilen yatırımlardır.

Türkiye'de yatırımlar; destek sınıfına göre Katma Değer Vergisi İstisnası, Gümrük Vergisi Muafiyeti, Vergi İndirimi, Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği, Gelir Vergisi Stopajı Desteği, Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği, Faiz Desteği, Katma Değer Vergisi İadesi ve Yatırım Yeri Tahsisi gibi teşvik unsurlarından faydalanabilmektedir.

Bursa ili beklendiği üzere Bölgesel Yatırımlar, Büyük Ölçekli Yatırımlar, Genel Yatırımlar sınıflarında hem belge sayısı hem de yatırım tutarları bakımından Türkiye'de ilk sıralarda yer almıştır. Fakat maalesef Stratejik Yatırımlar konusunda ilk 5'e girememiştir. Bu sınıflamada özellikle Adana ve İzmir illerinin başarısı dikkat çekicidir. Stratejik Yatırımlarda İzmir 12 milyar liraya yakın yatırım çekmeyi başarmıştır. Büyük Ölçekli Yatırımlarda ise, Adana 15 milyar lirayı geçen yatırım almıştır.

Tablo 8: Destek Sınıflarına Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı (İlk 5)

Destek Sınıflarına Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı (2001-2015) (Milyon TL)															
BÖLGESEL YATIRIMLAR				BÜYÜK ÖLÇEKLİ YATIRIMLAR				GENEL YATIRIMLAR				STRATEJİK YATIRIMLAR			
Yatırım Yeri	Belge Sayısı	Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Belge Sayısı	Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Belge Sayısı	Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Belge Sayısı	Yatırım Yeri	Tutarı
KONYA	569	İSTANBUL	16.633	KOCAELİ	13	ADANA	15.064	İSTANBUL	7.452	İSTANBUL	56.174	İZMİR	2	İZMİR	11.850
BURSA	566	ANTALYA	10.896	ANKARA	11	KOCAELİ	7.860	BURSA	2.024	İZMİR	13.913	KOCAELİ	2	KOCAELİ	2.994
G.ANTEP	537	BURSA	10.169	BURSA	9	BURSA	3.158	İZMİR	1.944	BURSA	10.865	BALIKESİR	2	MALATYA	1.695
ANTALYA	535	ANKARA	9.415	TEKİRDAĞ	9	TEKİRDAĞ	2.207	ANKARA	1.693	ANKARA	10.677	MALATYA	2	ERZİNCAN	1.337
İZMİR	495	KOCAELİ	9.036	İSTANBUL	6	ANKARA	1.454	KONYA	1.418	KOCAELİ	10.531	İSTANBUL	1	KONYA	545
Türkiye	12.373	Türkiye	157.602	Türkiye	95	Türkiye	76.475	Türkiye	35.873	Türkiye	288.392	Türkiye	22	Türkiye	20.892

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

Son 5 ile baktığımızda ise, (Tablo 9) bu gruba giren iller Büyük Ölçekli ve Stratejik Yatırımlardan hiç birini çekememiştir. Sıralamaya yine en az yatırım çeken illerimiz girmiştir. Türkiye genelinde sadece 22 Stratejik yatırım belgesi alınmıştır.

Tablo 9: Destek Sınıflarına Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı (Son 5)

Destek Sınıflarına Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı (2001-2015) (Milyon TL)															
BÖLGESEL YATIRIMLAR				BÜYÜK ÖLÇEKLİ YATIRIMLAR				GENEL YATIRIMLAR				STRATEJİK YATIRIMLAR			
Yatırım Yeri	Belge Sayısı	Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Belge Sayısı	Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Belge Sayısı	Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Belge Sayısı	Yatırım Yeri	Tutarı
ARDAHAN	8	BAYBURT	33	BAYBURT	0	BAYBURT	0	ARDAHAN	23	KİLİS	85	KİLİS	0	KİLİS	0
BAYBURT	9	TUNCELİ	67	TUNCELİ	0	TUNCELİ	0	BAYBURT	27	İĞDIR	141	İĞDIR	0	İĞDIR	0
ARTVİN	24	ARDAHAN	82	ARDAHAN	0	ARDAHAN	0	TUNCELİ	31	BAYBURT	158	BAYBURT	0	BAYBURT	0
BARTIN	24	ARTVİN	111	ARTVİN	0	ARTVİN	0	HAKKARİ	39	TUNCELİ	167	TUNCELİ	0	TUNCELİ	0
TUNCELİ	24	HAKKARİ	117	HAKKARİ	0	HAKKARİ	0	İĞDIR	46	HAKKARİ	209	HAKKARİ	0	HAKKARİ	0
Türkiye	12.373	Türkiye	157.602	Türkiye	95	Türkiye	76.475	Türkiye	35.873	Türkiye	288.392	Türkiye	22	Türkiye	20.892

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

3.5 Sektörlere Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı

Teşvik Belgelerinin sektörlere göre dağılımına bakıldığında, (Tablo 10) Bursa ilinin İmalat Sektöründe 3.'cü sırada yer almaktadır. Türkiye'deki tüm İmalat Sektörü yatırımlarının yaklaşık % 9'u Bursa'ya yapılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında en önemli sanayi merkezlerinden biri konumundadır. Fakat Bursa öte yandan diğer sektörlerde ise ilk 5'e girememiştir. Bu durum Bursa açısından olumsuz bir durumdur. Bursa ili sektörel çeşitlilik bakımından geride kalmaktadır. Buna karşın İzmir ve Manisa illeri ise sektörel çeşitliliğe sahip iller olarak öne çıkmaktadırlar. Enerji Sektöründe Adana, Hizmetler Sektöründe İstanbul, İmalat Sektöründe Kocaeli, Madencilik Sektöründe Ankara ve Tarım Sektöründe ise Konya lider il konumundadır.

Tablo 10: Sektörlere Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı (İlk 5)

Sektörlere Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı (2001-2015) (Milyon TL)									
ENERJİ SEKTÖRÜ		HİZMETLER SEKTÖRÜ		İMALAT SEKTÖRÜ		MADENCİLİK SEKTÖRÜ		TARIM SEKTÖRÜ	
Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Tutarı
ADANA	6.940	İSTANBUL	56.390	KOCAELİ	23.811	ANKARA	2.910	KONYA	926
Ç.KALE	5.473	ANTALYA	15.767	İZMİR	19.305	ERZİNCAN	1.803	ANTALYA	504
HATAY	5.117	ANKARA	9.569	BURSA	18.772	BARTIN	1.757	İZMİR	448
İZMİR	4.629	İZMİR	6.916	ADANA	18.315	MALATYA	1.737	KIRKLARELİ	418
MANİSA	4.510	KOCAELİ	4.844	İSTANBUL	15.317	MANİSA	994	MANİSA	311
Türkiye	136.813	Türkiye	163.038	Türkiye	215.707	Türkiye	20.425	Türkiye	7.377

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

Sektörlere göre en az yatırım alan illere bakıldığında Enerji Sektöründe Aksaray, Hizmetler Sektöründe Bilecik, İmalat Sektöründe Gümüşhane ve Tarım Sektöründe ise Trabzon ve Ordu illeri ilk kez son 5 listesine girmiştir. Bu kategoride özellikle Madencilik ve Tarım Sektörlerinde çok az yatırım yapılması öngörülmüştür.

Tablo 11: Sektörlere Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı (Son 5)

Sektörlere Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı									
ENERJİ SEKTÖRÜ		HİZMETLER SEKTÖRÜ		İMALAT SEKTÖRÜ		MADENCİLİK SEKTÖRÜ		TARIM SEKTÖRÜ	
Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Tutarı	Yatırım Yeri	Tutarı
AĞRI	8	BAYBURT	23	ARDAHAN	3	YALOVA	0	BİTLİS	0
KİLİS	20	BİLECİK	40	BAYBURT	20	TUNCELİ	3	HAKKARİ	1
BARTIN	29	SİNOP	53	TUNCELİ	30	ARDAHAN	4	TRABZON	2
İĞDIR	41	SİİRT	72	ARTVIN	71	BAYBURT	5	ORDU	2
AKSARAY	57	TUNCELİ	73	GÜMÜŞHANE	75	İĞDIR	6	TUNCELİ	2
Türkiye	136.813	Türkiye	163.038	Türkiye	215.707	Türkiye	20.425	Türkiye	7.377

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

3.5.1 Alt Sektörlere Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı

Teşvik Belgelerinin alt-sektörlere göre dağılımına bakıldığında, (Tablo 12) enerji, kimya, turizm, dokuma ve giyim, taşıt araçları gibi sektörlerin yatırım büyüklükleri olarak öne çıktığı görülmektedir. 81 il arasında illerin alt sektör sıralamalarına bakıldığında, **Bursa ilinin Taşıt Araçları sektöründe ülke sıralamasında 1. sırada yer aldığı görülmektedir.** Orman ürünlerinde 2. sırada, dokuma ve giyim sektöründe 3. sırada yer almıştır. Bursa'nın öne çıktığı sektörler taşıt araçları, orman ürünleri, dokuma giyim, deri kösele ve eğitim olarak sıralanmaktadır. Ekonominin tek bir sektöre bağımlı kalmamasını ifade eden sektörel çeşitliliğe baktığımızda ise **Bursa 34 alt sektör arasından 9 sektörde ilk 5' girmiştir.** Sektörel çeşitlilikte İstanbul istisna tutulacak olursa, 18 sektörle Ankara, 13 'er sektörle İzmir ve Kocaeli'nin öne çıktığı görülmektedir. Sektörel bağımlılık açısından bakıldığında, Bursa ili çektiği toplam yatırımların % 45'ini taşıt araçlarından, % 15'ini dokuma ve giyim sektörlerinden almaktadır. Bu yönden bakıldığında toplam yatırımların % 60'ı bu 2 sektörden gelmekte ve Bursa ili bu 2 sektöre bağımlı olarak gözükmektedir. Herhangi bir sektöre bağımlılığı en yüksek iller, % 68 oranında Turizm sektörüne bağımlılığı olan Antalya, % 53 oranında Dokuma ve giyim sektörüne bağımlılığı olan Gaziantep ve % 53 oranında Kimya sektörüne bağımlılığı olan Adana'dır.

Tablo 12:Alt Sektörlere Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı ve Sektör Sıralamaları

Alt Sektörlere Göre Teşvik Belgelerinin Dağılımı (2001-2015)													
Sektörler	Sektör Lideri İl	Yatırım Tutarı	Yatırımlarda İlk 10 İlin Türkiye Alt Sektör Sıralamaları										Sektör Yatırım Tutarı (Milyon TL)
			Bursa	İstanbul	Ankara	İzmir	Kocaeli	Adana	Gaziantep	Tekirdağ	Manisa	Antalya	
Altyapı - Belediye Hiz.	İstanbul	6.756	4	1	2	3	18	17	11	32	22	14	19.131
Bitkisel Üretim	Antalya	449	10	51	25	2	30	13	29	14	8	1	1.878
Cam	Eskişehir	819	7	9	2	17	10	20	26	11	13	23	5.237
Çimento	Mersin	821	49	46	4	15	35	38	33	37	31	59	6.732
Demir Çelik	Hatay	1.682	5	4	9	8	3	24	45	13	23	38	4.894
Demir Dışı Metaller	Kocaeli	796	10	5	7	14	1	16	12	4	17	11	3.367
Deri ve Kösele	İstanbul	196	3	1	8	11	39	42	2	4	19	41	613
Diğerleri	İstanbul	4.906	12	1	2	4	5	16	13	7	6	3	21.203
Dokuma ve Giyim	Gaziantep	7.958	3	5	27	21	19	6	1	4	36	41	36.555
Eğitim	İstanbul	3.314	4	1	2	3	12	5	6	24	23	7	9.699
Elektrikli Makinalar	İstanbul	607	10	1	4	8	2	22	43	3	12	28	3.395
Elektronik	Manisa	1.166	17	2	3	21	8	22	7	10	1	16	2.878
Enerji	Adana	6.940	31	20	36	4	18	1	56	9	5	27	136.813
Gıda ve İçki	İzmir	2.362	5	3	10	1	8	14	4	13	6	22	19.912
Hayvancılık	Konya	895	6	51	8	5	60	43	20	26	3	32	5.309
İnşaat	Ankara	396	15	3	1	17	36	43	48	59	9	27	891
İstihraç ve İşleme	Ankara	2.910	18	32	1	6	52	21	51	67	5	28	20.421
İşleme	Kocaeli	4	20	2	3	8	1	23	52	67	7	30	4
Kağıt	Tekirdağ	1.069	22	4	27	7	3	14	2	1	9	25	7.093
Kimya	Adana	15.090	23	5	11	2	3	1	14	4	18	31	45.764
Lastik-Plastik	Kocaeli	2.328	16	2	14	6	1	11	3	10	7	12	13.560
Madeni Eşya	İstanbul	1.126	8	1	4	6	2	15	18	3	5	28	7.669
Makina İmalat	Ankara	1.906	6	2	1	9	7	23	16	4	3	31	11.124
Mesl.Bil.Ölç.Opt.Do.	Ankara	364	19	2	1	3	7	8	10	24	22	15	920
Orman Ürünleri	Kocaeli	1.035	2	12	14	13	1	7	16	11	10	3	6.726
Ormancılık	Konya	3	4	14	16	15	3	9	18	13	12	5	4
Pişmiş Kil ve Çim.Ger.	Bilecik	650	61	10	3	9	18	41	21	32	8	23	7.234
Sağlık	İstanbul	5.245	14	1	2	8	10	3	5	15	21	9	17.136
Seramik	Bilecik	330	16	12	17	7	15	21	27	13	2	30	1.190
Su Ürünleri	Muğla	50	38	34	39	2	37	25	45	35	28	4	185
Taşıt Araçları	Bursa	10.981	1	4	5	8	2	18	35	9	11	24	28.474
Ticaret - Depolama	İstanbul	3.109	6	1	9	3	2	11	40	7	21	10	18.591
Turizm	Antalya	13.148	8	2	5	4	17	14	15	51	43	1	40.196
Ulaştırma	İstanbul	24.445	9	1	5	4	6	17	21	22	45	7	38.562
Tüm Sektörler Sıralaması	(İlk 10 İl)		5	1	6	2	3	4	9	8	10	7	
Tüm Sektörler Yatırım Tutarı (İlk 10 İl)	(Milyon TL)		24.192	73.569	21.606	32.226	32.226	28.248	14.902	15.235	12.634	19.267	274.103
İlin İlk 5'te Yer Aldığı Sektör Sayısı	Sektör Çeşitliliği (34 Sektör)		9	23	18	13	13	4	6	8	7	6	
Tüm Sektörler Yatırım Tutarı													543.361

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

3.5.2 Belge Sayısı, Yatırım Tutarı ve İstihdama Göre Alt Sektörlerin Büyüklükleri ve Bursa

Türkiye’de yatırım teşvik belgeli yatırımların alt sektörler göre büyüklüklerine bakıldığında belge sayısına göre dokuma ve giyim, gıda ve içki sektörleri, yatırım büyüklüğüne bakıldığında enerji, kimya ve turizm sektörleri, istihdam sayısına göre ise dokuma ve giyim, gıda ve içki ve turizm sektörleri öne çıkmaktadır.

Bursa ilinin alt sektörlerdeki durumu ve Türkiye’deki ağırlığına baktığımızda belge sayılarına göre taşıt araçları % 21,5, dokuma ve giyim sektörleri % 13,8 öne çıkmaktadır. Yatırım büyüklüğüne göre sektörler değerlendirildiğinde Bursa taşıt araçlarında % 38,6, dokuma ve giyimde % 10,1, orman ürünlerinde % 9,5, demir çelikte % 7,3 ağırlığa sahiptir. İstihdama göre alt sektörler değerlendirildiğinde taşıt araçları % 32,9, demir çelik % 12,1, orman ürünleri % 9,8 ve dokuma ve giyim sektöründe % 8 ağırlığa sahiptir.

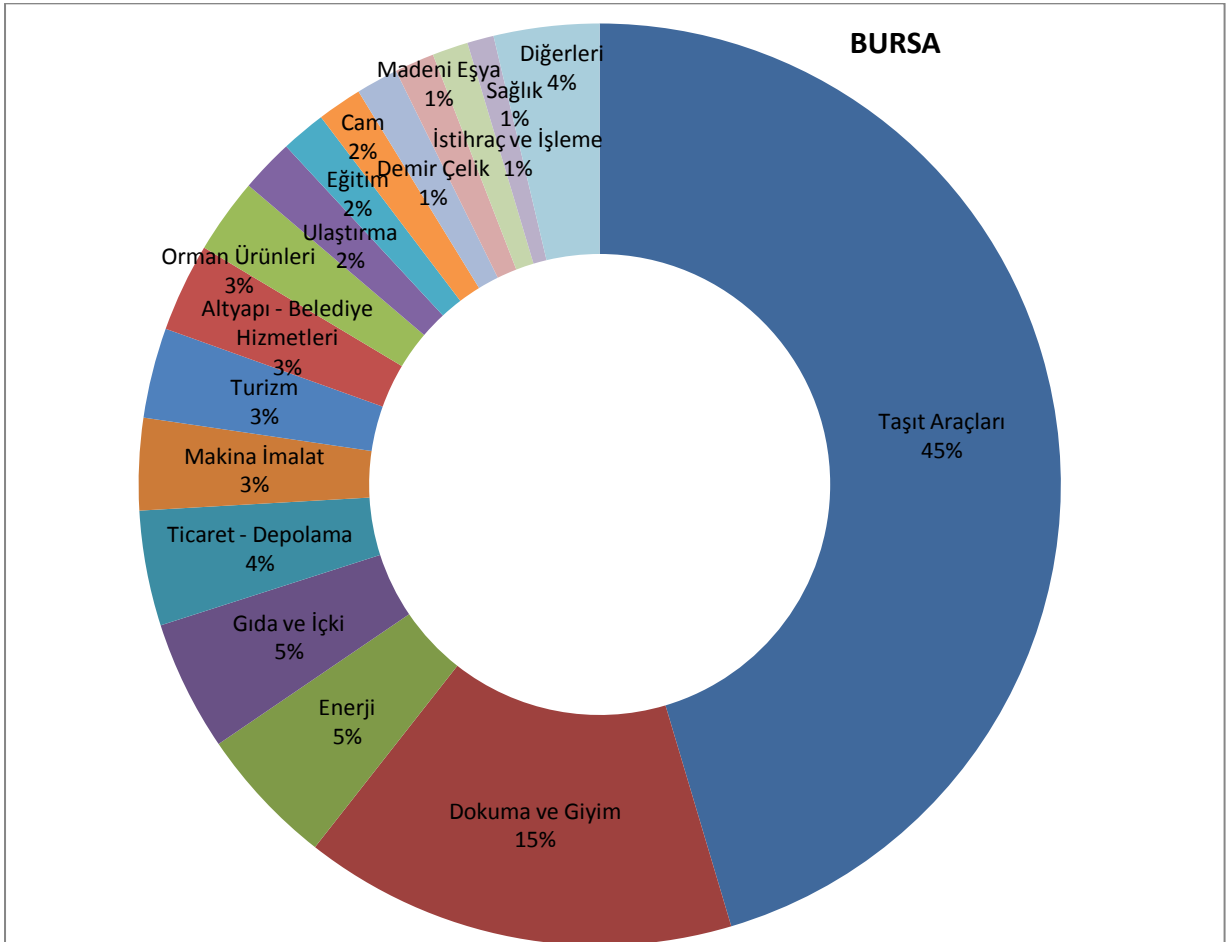
Tablo 13: Belge Sayısı, Yatırım Tutarı ve İstihdama Göre Alt Sektörlerin Büyüklükleri ve Bursa

Belge Sayısı, Yatırım Tutarı ve İstihdama Göre Alt Sektör Sıralamaları ve Bursa											
Sektörler	Teşvik Belgesi Sayısına Göre Sektör Sıralaması			Sektörler	Yatırım Tutarına Göre Sektör Sıralaması (Milyon TL)			Sektörler	İstihdam Sayısına Göre Sektör Sıralaması		
	Türkiye	Bursa	Bursa (%)		Türkiye	Bursa	Bursa (%)		Türkiye	Bursa	Bursa (%)
Dokuma ve Giyim	7183	991	13,8	Enerji	136.813	1.183	0,9	Dokuma ve Giyim	345.548	27.688	8,0
Gıda ve İçki	4066	150	3,7	Kimya	45.764	40	0,1	Turizm	225.241	3.257	1,4
Altyapı - Belediye Hiz.	3618	51	1,4	Turizm	40.196	766	1,9	Gıda ve İçki	135.746	6.628	4,9
Turizm	3236	54	1,7	Ulaştırma	38.562	453	1,2	Sağlık	115.570	8.055	7,0
Lastik-Plastik	2490	76	3,1	Dokuma ve Giyim	36.555	3.677	10,1	Taşıt Araçları	114.531	37.651	32,9
Makina İmalat	2417	159	6,6	Taşıt Araçları	28.474	10.981	38,6	Eğitim	100.466	4.885	4,9
Diğerleri	2413	75	3,1	Diğerleri	21.203	154	0,7	Diğerleri	82.435	1.038	1,3
Madeni Eşya	2261	108	4,8	İstihraç ve İşleme	20.421	304	1,5	Ulaştırma	82.080	711	0,9
İstihraç ve İşleme	2164	67	3,1	Gıda ve İçki	19.912	1.107	5,6	İstihraç ve İşleme	76.610	1.731	2,3
Enerji	2117	53	2,5	Altyapı - Belediye Hiz.	19.131	751	3,9	Makina İmalat	72.008	5.131	7,1
Ulaştırma	2097	13	0,6	Ticaret - Depolama	18.591	977	5,3	Madeni Eşya	59.403	2.655	4,5
Taşıt Araçları	1755	378	21,5	Sağlık	17.136	225	1,3	Lastik-Plastik	58.547	1.416	2,4
Pişmiş Kil ve Çim.Ger.	1639	12	0,7	Lastik-Plastik	13.560	186	1,4	Ticaret - Depolama	47.352	1.633	3,4
Ticaret - Depolama	1426	57	4,0	Makina İmalat	11.124	779	7,0	Orman Ürünleri	46.420	4.532	9,8
Eğitim	1277	59	4,6	Eğitim	9.699	380	3,9	Pişmiş Kil ve Çim.Ger.	43.593	217	0,5
Orman Ürünleri	1189	106	8,9	Madeni Eşya	7.669	338	4,4	Kimya	41.866	374	0,9
Sağlık	1146	39	3,4	Pişmiş Kil ve Çim.Ger.	7.234	30	0,4	Altyapı - Belediye Hiz.	34.906	430	1,2
Kimya	884	12	1,4	Kağıt	7.093	38	0,5	Enerji	32.882	569	1,7
Hayvancılık	863	26	3,0	Çimento	6.732	5	0,1	Hayvancılık	30.591	1.028	3,4
Kağıt	659	18	2,7	Orman Ürünleri	6.726	638	9,5	Bitkisel Üretim	18.602	469	2,5
Bitkisel Üretim	610	15	2,5	Hayvancılık	5.309	188	3,5	Kağıt	18.035	404	2,2
Elektrikli Makinalar	519	8	1,5	Cam	5.237	380	7,2	Elektrikli Makinalar	17.126	300	1,8
Cam	415	20	4,8	Demir Çelik	4.894	357	7,3	Demir Çelik	14.458	1.754	12,1
Demir Çelik	403	16	4,0	Elektrikli Makinalar	3.395	99	2,9	İnşaat	14.441	205	1,4
Demir Dışı Metaller	301	9	3,0	Demir Dışı Metaller	3.367	39	1,2	Cam	13.330	982	7,4
Deri ve Kösele	278	12	4,3	Elektronik	2.878	6	0,2	Elektronik	12.482	115	0,9
Mesl.Bil.Ölç.Opt.Do.	232	2	0,9	Bitkisel Üretim	1.878	50	2,7	Deri ve Kösele	10.958	341	3,1
İnşaat	162	9	5,6	Seramik	1.190	7	0,6	Seramik	9.779	20	0,2
Elektronik	157	2	1,3	Mesl.Bil.Ölç.Opt.Do.	920	5	0,6	Çimento	6.896	0	0,0
Çimento	146	1	0,7	İnşaat	891	8	0,9	Demir Dışı Metaller	6.542	137	2,1
Seramik	127	1	0,8	Deri ve Kösele	613	40	6,6	Mesl.Bil.Ölç.Opt.Do.	5.598	35	0,6
Su Ürünleri	109	0	0,0	Su Ürünleri	185	0	0,0	Su Ürünleri	1.924	0	0,0
İşleme	2	0	0,0	Ormancılık	4	0	0,0	İşleme	80	0	0,0
Ormancılık	2	0	0,0	İşleme	4	0	0,0	Ormancılık	27	0	0,0
Tüm Sektörler Genel Toplam	48363	2599	5,4	Tüm Sektörler Genel Toplam	543.361	23.008	4,2	Tüm Sektörler Genel Toplam	1.896.073	114.391	6,0

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

Grafik 1: Bursa İlindeki Teşvik Belgeli Yatırımların Sektörlere Göre Dağılımı (2011-2015)

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

Bursa İli Yıllara Göre Alt Sektör Yatırımları Dağılımı

Yıllar (Sabit Yatırım Milyon TL)

Alt Sektör	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Alt Sektör Toplam
Altyapı - Belediye	0	12	0	51	100	6	5	12	461	6	29	1	2	42	25	751
Bitkisel Üretim	0	0	4	3	3	2	2	0	0	0	1	10	0	0	24	50
Cam	0	0	4	0	63	0	68	80	1	2	109	4	18	2	29	380
Çimento	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
Demir Çelik	216	0	7	3	6	0	15	2	0	73	1	29	0	0	5	357
Demir Dışı Metaller	0	2	0	0	1	0	0	0	4	0	0	0	2	20	10	39
Deri ve Kösele	2	0	0	0	0	0	4	0	0	2	4	8	4	0	16	40
Diğerleri	3	19	4	6	9	1	0	6	7	0	11	12	15	47	13	154
Dokuma ve Giyim	147	383	313	265	110	71	95	43	31	205	298	379	580	598	160	3.677
Eğitim	0	0	0	0	2	1	0	0	0	7	34	8	24	169	135	380
Elektrikli Makinalar	0	4	0	0	2	0	0	3	30	0	2	0	0	58	0	99
Elektronik	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	5	0	6
Enerji	9	0	22	49	51	2	0	25	241	209	105	98	89	152	132	1.183
Gıda ve İçki	4	16	55	68	18	18	64	24	47	222	136	136	107	98	95	1.107
Hayvancılık	0	7	1	10	0	5	0	0	5	114	0	0	16	12	19	188
İnşaat	0	0	0	2	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8
İstihraç ve İşleme	2	4	2	13	5	9	40	4	19	23	40	36	84	10	13	304
Kağıt	1	3	6	3	1	0	15	0	0	1	4	2	1	2	0	38
Kimya	0	2	31	0	1	2	0	0	2	0	0	0	0	0	0	40
Lastik-Plastik	10	0	35	19	6	1	6	13	16	7	19	24	15	8	6	186
Madeni Eşya	5	5	17	76	11	4	48	6	4	3	27	66	23	32	10	338
Makina İmalat	4	24	14	72	110	51	5	8	77	17	37	176	47	95	44	779
Mesl.Bil.Ölç.Opt.Do.	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
Orman Ürünleri	4	12	1	10	2	11	105	11	17	10	21	43	56	312	24	638
Pişmiş Kil ve Çim.Ger.	1	0	1	3	6	1	0	1	0	0	2	7	0	3	5	30
Sağlık	10	2	1	3	55	20	5	2	7	27	29	11	10	41	2	225
Seramik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	7
Taşıt Araçları	93	111	62	291	1.121	130	613	201	2.177	232	428	1.698	3.364	344	114	10.981
Ticaret - Depolama	21	1	2	11	3	65	2	55	12	365	13	131	262	15	19	977
Turizm	3	86	10	22	12	0	0	3	82	213	63	50	39	144	39	766
Ulaştırma	0	47	1	7	0	1	0	0	0	0	41	6	0	0	351	453
Yıl Toplam	541	742	593	986	1.702	407	1.093	500	3.240	1.739	1.453	2.934	4.759	2.209	1.295	24.192

3.6 Teşvik Belgeli Yatırımların 5 Yıllık Dönem Değişimleri

2001-2015 yılları arasında alınan Teşvik Belgeli Yatırımlar genel itibarı ile artan bir yükseliş izlemiştir. Aynı artışın 5'er yıllık dönemlerde olup olmadığına veya hangi illerin nasıl bir seyir izlediğine bakıldığında (Tablo 14) 5'er yıllık dönemlerdeki belge sayıları ve yatırım tutarları ile birlikte dönem aralarındaki yüzdeler de görülmektedir. Tabloya göre Bursa ili normal bir artış sergilemiş ve her 5 yıllık dönem aralıklarında yatırım tutarlarını artırmayı başarmıştır. 1. Dönem ile 2. Dönem arasında belge sayısında hemen hemen tüm illerde azalma meydana gelmiş bu azalmaya rağmen yatırım tutarlarında artış olmuştur. 2. Dönem ile 3. Dönem arasında ise hem belge sayısında hem de yatırım tutarlarında artış meydana gelmiştir. Bursa ili bu dönemde belge sayısını % 59, yatırım tutarını ise % 81 artırmıştır. Bu dönemin en belirgin artışını ise İzmir, Gaziantep ve Kocaeli illeri gerçekleştirmiştir.

Tablo 14: Teşvik Belgeli Yatırımların 5'er Yıllık Değişim Oranları

Teşvik Belgeli Yatırımların 5'er Yıllık Değişim Oranları (2001-2015)										
Yatırım Yeri	1. Dönem		2. Dönem		3. Dönem		1. ve 2. Dönem Arası Değişim		2. ve 3. Dönem Arası Değişim	
	2001-2005	2001-2005	2006-2010	2006-2010	2011-2015	2011-2015	2005-2010	2005-2010	2010-2015	2010-2015
	Belge Adedi	Yatırım Tutarı (milyon)	Belge Adedi	Yatırım Tutarı (milyon)	Belge Adedi	Yatırım Tutarı (milyon)	Belge Sayısı Değişimi %	Yatırım Tutarı Değişimi %	Belge Sayısı Değişimi %	Yatırım Tutarı Değişimi %
Bursa	978	4.563	626	6.979	995	12.649	-36	53	59	81
İstanbul	3.522	14.348	1.887	27.872	2.486	31.349	-46	94	32	12
Ankara	703	3.765	553	4.770	877	13.071	-21	27	59	274
İzmir	889	3.256	642	4.675	913	24.295	-28	44	42	520
Kocaeli	483	3.405	419	5.762	656	21.254	-13	69	57	369
Adana	234	773	297	18.141	383	9.335	27	2247	29	-49
Gaziantep	544	2.184	510	2.367	871	10.350	-6	8	71	437
Tekirdağ	543	2.761	322	3.500	532	8.973	-41	27	65	256
Manisa	303	1.600	326	3.192	505	7.843	8	100	55	246
Antalya	564	4.197	507	4.545	628	10.526	-10	8	24	232
Türkiye	14.876	67.678	13.210	140.292	20.277	335.391	-11	107	53	239

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

3.7 Teşvik Belgeli Yatırımların Yıllara Göre Yatırım Büyüklükleri

Yıllara göre yatırım büyüklükleri gözlemlendiğinde (Tablo 15) 2013 yılının yatırımlar için zirve yıl olduğu görülmektedir. Bu yıl için, 95 milyar Türk Lirasını aşkın teşvik belgeli yatırım kararı alındığı görülmektedir. Bu artış 2012 yılı ilan edilen Yeni Teşvik Sistemi ile izah edilebilir. Yeni teşvik sistemi ile teşvik unsurları, oran ve süreleri artırılma yoluna gidilmiştir. Yatırımcılara cazip gelen bu sistem 2013 yılında etkisini göstermiştir. Bursa ili yıllar itibarı ile kademeli bir artışa sahip olmuştur. 2013 yılında 5 milyar Türk Lirasına yakın yatırımla sıra dışı bir artış sağlanmıştır. Toplam yatırım tutarında ise 5. sırada yer almıştır.

Tablo 15: Yatırımlarda İlk 10 İlin Yıllara Göre Teşvik Belgeli Yatırım Büyüklükleri

Yıllara Göre Teşvik Belgeli Yatırım Büyüklükleri (Milyon TL)											
Yıllar	ADANA	ANKARA	ANTALYA	BURSA	G.ANTEP	İSTANBUL	İZMİR	KOCAELİ	MANİSA	TEKİRDAĞ	TÜRKİYE
2001	139	345	316	541	216	1.834	738	684	136	198	12.368
2002	232	913	397	742	561	2.266	542	735	241	774	11.666
2003	163	991	1.053	593	436	3.180	877	454	319	447	11.674
2004	105	513	1.023	986	617	3.173	609	683	530	500	15.946
2005	134	1.003	1.409	1.702	355	3.895	489	848	374	843	16.023
2006	141	864	682	407	227	4.406	684	608	226	383	13.349
2007	644	587	328	1.093	246	5.173	692	894	122	410	20.214
2008	521	941	1.010	500	238	4.900	884	1.076	520	330	21.794
2009	906	502	740	3.240	574	2.388	726	1.079	776	921	24.292
2010	15.929	1.876	1.785	1.739	1.082	11.005	1.688	2.105	1.547	1.456	60.643
2011	1.713	1.122	1.427	1.453	1.994	7.299	2.846	6.447	768	1.037	52.212
2012	2.808	1.622	1.716	2.934	2.187	4.480	13.885	3.528	1.332	1.070	62.128
2013	2.560	5.031	2.834	4.759	2.142	6.222	1.801	7.174	998	4.031	95.736
2014	653	4.131	3.239	2.209	2.720	9.128	4.017	2.657	3.730	2.115	63.758
2015	1.600	1.166	1.311	1.295	1.307	4.220	1.745	1.448	1.014	720	61.557
Toplam	28.248	21.606	19.267	24.192	14.902	73.569	32.226	30.421	12.634	15.235	543.361

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri 2015

4. SONUÇ

Yatırımlara sağlanan eşvikler konusu küreselleşmenin de etkisiyle günümüzde sadece bir iç mesele olmaktan çıkmış, bölgesel hatta uluslararası boyut ve önem kazanmıştır. Devletler tarafından yürütülen teşvik politikası ve araçlarının yatırım kararı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu kabul edilen bir gerçektir.

Teşviklerin yatırım yeri seçiminde önemli bir faktör olması, ülkeler arasında teşvik rekabetine yol açmakta ve devletler birbiriyle yarışmasına her gün artan şekilde çeşitli teşvik imkânları sunmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Birliği gibi uluslararası/uluslar üstü kuruluşların yatırım teşvikleri alanındaki çalışmaları sonucu ülkelerarası ticareti engelleyen tüm kısıtlamaların kaldırılması ve rekabet ortamını bozucu yardımların ya da teşviklerin sınırlandırılması veya yasaklanması söz konusudur. Bu çerçevede ülkelerin ulusal teşvik sistemini yalnız başına belirleme olanakları çok büyük ölçüde ortadan kalkmıştır.

Son dönemde küresel krize karşı alınan tedbirler incelendiğinde; ülkelerin, olası yeni yatırım imkânlarından yararlanmak adına, yatırım teşvik sistemlerini de revize ettikleri görülmektedir. Bununla birlikte, kriz paketlerinin küçük bir parçasını oluşturan söz konusu revizyonlar, paketin diğer önemli parçalarının gölgesinde kalmakta ve bu nedenle çok da tartışılmamaktadır. Buna rağmen ülkeler vergisel, finansal ya da diğer yatırım teşvik sistemlerinin ya koşullarını daha aşağı çekerek ya da sağlanan teşviklerin seviyesini artırarak, mevcut yatırım teşviklerini çok daha cazip hale getirmeye çalışmaktadırlar

Bugün Türkiye'nin en önemli sorunlarından birisi bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarıdır. Ekonomik yönden kaynakların dağılımında sektörel, coğrafi ve bölgesel dengesizlikler söz konusu olabilmektedirler. Bu dengesizlikler sosyal, siyasal ve kültürel sorunları da beraberinde getirmektedir. Yatırım teşvikleri, ekonomiye doğrudan enjekte edilebilen ve bölgesel dengesizliğin giderilmesinde katkı sağlayabilen önemli politika araçlarından biridir. Yatırım teşviklerinin etkinliğini artırabilmek, esnek bir yatırım teşvik sistemiyle mümkün olabilir. Ülkelerin izledikleri ekonomi politikalarında teşvik sisteminin önemli bir yeri bulunmaktadır. Küreselleşmenin ülkeleri birbirine bağımlı kıldığı bir dünyada bir ülke ekonomisinde dengeli gelişmenin sağlanabilmesi, kısa dönemde değişebilen, esnek, çok amaçlı ve çok araçlı bir teşvik sistemini gerekli kılmaktadır.

Türkiye'de yatırım teşviklerinin bölgesel dağılımı ile bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik durumu arasından büyük paralellik söz konusudur. Buna göre gelişmiş bölgeler teşviklerden en çok payı alırken, az gelişmiş bölgelerin en az payı aldığı görülmektedir. Nitekim Marmara Bölgesi, 1968 yılından bu yana yatırım teşviklerinin yaklaşık yarısını alarak bütün bölgelerin açık ara önüne geçerken, ülkenin az gelişmiş bölgeleri olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri yatırım teşviklerinin ancak %10'unu almıştır.

Bursa ili, 2.599 belge sayısı ile Türkiye'de 2. sırayı alarak yatırımlarda ne kadar cazip bir bölge olduğunu göstermiştir.

Bursa ili, belge sayısı, istihdam ve sabit yatırım tutarlarını içeren her üç parametrede de ülke toplamının %5'i oranında pay almaktadır.

Türkiye'deki tüm İmalat Sektörü yatırımlarının yaklaşık % 9'u Bursa'ya yapılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında en önemli sanayi merkezlerinden biri konumundadır. Bursa'nın öne çıktığı sektörler taşıt araçları, orman ürünleri, dokuma giyim, deri kösele ve eğitim olarak sıralanmaktadır. Ekonominin tek bir sektöre bağımlı kalmamasını ifade eden sektörel çeşitliliğe baktığımızda ise Bursa 34 alt sektör arasından 9 sektörde ilk 5' girmiştir. Fakat sektörel çeşitlilikte İstanbul, Ankara, İzmir ve Kocaeli'nin gerisinde kalmaktadır.

Sektörel bağımlılık açısından bakıldığında, Bursa ili çektiği toplam yatırımların % 45'ini taşıt araçlarından, % 15'ini dokuma ve giyim sektörlerinden almaktadır. Bu yönden bakıldığında toplam yatırımların % 60'ı bu 2 sektörden gelmekte ve Bursa ili bu 2 sektöre bağımlı olarak gözükmektedir.

Bursa ili beklendiği üzere Bölgesel Yatırımlar, Büyük Ölçekli Yatırımlar, Genel Yatırımlar sınıflarında hem belge sayısı hem de yatırım tutarları bakımından Türkiye'de ilk sıralarda yer almıştır. Fakat maalesef Stratejik Yatırımlar konusunda hiç yatırım çekememiştir. Bursa son 5 yılda stratejik yatırım çekememekle birlikte, yeni yatırımlar alma konusunda da rekabet ettiği Ankara, İzmir, Kocaeli, Gaziantep, Konya ve Adana gibi illerin yüzde olarak gerisinde kalmıştır.

Türkiye'nin en büyük ikinci ihracat kenti olan Bursa, sahip olduğu konumu kaybetmemek için uluslararası rekabet avantajına sahip olacağı sektör ve ürünleri belirlemeli, mevcut sektörlerinin dönüşümünü uluslararası rekabete uygun olarak sağlamalıdır. Mevcut durumda orta düzey teknoloji seviyesindeki ulaşım araçları sektöründeki avantajını koruyarak, yüksek teknoloji ürünlerin üretimini sağlayacak ekosistemi ve endüstri alanlarını oluşturmalıdır.

İstanbul-İzmir Otoyolu ile raylı ulaşım projelerinin yakın zamanda gerçekleşecek olması ile birlikte, şehrin merkezi konumu daha da güçlenecek, nitelikli iş gücü göçü ve ilave yatırımların çekilmesi gündeme gelecektir. Bursa şehrinin önüne gelen bu fırsat, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve kentin tüm dinamikleri tarafından iyi değerlendirilmelidir.

5. KAYNAK

T.C. Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü Veri Tabanı 2001-2015 Verileri

